

“ICHKI ISHLAR ORGANLARI FAOLIYATIDA OCHIQLIK VA SHAFFOVLIKNI TAMINLASH”

Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги

Малака ошириш институти

Махсус-фанлар кафедраси катта ўқитувчиси, подполковник

Ганиев Ботир Мухитдинович

Annotatsiya: Ushbu maqolada ichki ishlar organlari faoliyatida ochiqlik va shaffoflikni ta'minlash borasidagi xorij tajribasi, huquqshunos olimlar fikrlari mulohazalar o'rganilib, Ichki ishlar organlari, ochiqlik, shaffoflik, inson huquqlari haqida qisqacha so'z yuritiladi.

Kalit sozlat: Korrupsiya, ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, Shvetsiya, Daniya, Avstriya, Rossiya Federatsiyasi.

Bugungi kunda jamoatchilik nazoratini yangi bosqichga ko'tarish, xususan, korrupsiyaga qarshi kurashishda uning imkoniyatlaridan unumli foydalanish davlatimiz siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylandi. Boisi, jamoatchilik nazoratini har sohada kengaytirish jamiyat taraqqiyotining ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy va gumanitar sohalarida katta samara berishi shubhasiz. Mazkur hodisa hozirgi ijtimoiy taraqqiyotning muhim tendensiyasi desak o'rinli bo'ladi.

E'tiborli jihati shundaki, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev ushbu masalaga alohida e'tibor qaratib, quyidagilarni ta'kidladi: “Korrupsiyaga qarshi kurashishda huquqni muhofaza qiluvchi idoralar qanchalik harakat qilmasin, xalqimiz bu jirkanch illatga murosasiz bo'lmas ekan, ta'sirchan jamoatchilik nazoratini o'rnatmas ekan, bu baloga qarshi samarali kurashni tashkil eta olmaymiz. Bu illat bilan nafaqat huquqni muhofaza qiluvchi idoralar, balki har bir jamoa jiddiy kurashishi kerak. Shuning uchun har bir davlat idorasida jamoatchilik tomonidan nazorat qilinadigan korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha o'z ichki dasturlari bo'lishi shart”

Xorijiy davlatlarda ochiqlik va shaffoflik (transparentlik) allaqachon boshqaruv, huquq ijodkorligi, huquqni qo'llash va boshqa turdagi faoliyatlarning standartiga aylangan. Xususan, “Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida”gi Qonunda ochiqlik va shaffoflik korrupsiyaga qarshi kurashishning prinsiplaridan biri sifatida belgilangan. Bunda korrupsiyaga qarshi kurashish subyektlari orasida fuqarolik jamiyati, korrupsiyaga qarshi kurash chorasi sifatida – jamoatchilik nazorati katta ahamiyat kasb etmoqda.

Har qanday mamlakatda huquq-tartibot organlarining aholi bilan muloqoti, fuqarolik jamiyatining ijtimoiy, o'zini-o'zi boshqarish organlari bilan hamkorligi, bir tomondan, huquqni muhofaza etish organlarining o'z faoliyat vazifalarini samarali bajarish, huquqiy tartibotni ta'minlash, jinoyatlarni oldini olish va boshqa funksional vazifalarini bajarishga ko'maklashsa, ikkinchi tomondan, fuqarolarning huquqlarini himoya qilish jamiyat tuzilmalarini manfaatlarini ta'minlashga xizmat qiladi. Ushbu umumiy maqsaddan kelib chiqib ko'plab xorijiy mamlakatlarda huquq-tartibot organlari bilan fuqarolik jamiyati institutlari o'rtasida korporativ hamkorlik keng rivoj topgan. Masalan, Shvetsiya, Daniya,

Avstriya va boshqa davlatlarda “politsiyaning do‘stlari” nomli klublar shoxobchasi ancha keng tarqalgan. Munitsipal darajada politsiya bilan hamkorlik Kengashlari faoliyat yuritadi. Ular uch tomonlama shartnomalar, ya’ni politsiya idorasi, mahalliy ma’muriyat va aholi o‘rtasida turar joylardagi jamoatchilik tuzilmalari o‘rtasida tuziladigan shartnomalar asosida faoliyat olib boradi.

Rossiya Federatsiyasi qonunchiligiga ko‘ra, mamlakatdagi ijtimoiy hamkorlik tizimida hamkor subyektlarning birgalikda qaror qabul qilish shakli mustahkamlangan. Ayni shu xususiyat huquqni muhofaza qilish organlari bilan fuqarolik jamiyati institutlari o‘rtasida amalga oshiriladigan hamkorlik institutiga ham taalluqli. Shuningdek, Rossiya voqeligida davlat organlari bilan fuqarolik jamiyatlari institutlari hamkorligida jamoatchilikning davlat organlaridan axborot olish, ular o‘rtasida tuziladigan jamoatchilik kengashlarida ishtirok etish, hamkorlik shartnomasi taraflarining jamoatchilik kengashi qarori qarori loyihasida ishtirok etish, jamoatchilik kengashi tomonidan davlat organi qaroriga munosabat bildirib, veto qo‘yish kabi shakllari mavjud.

Shuningdek, AQSHda ham yuqoridagiga o‘xshash amaliyot mavjudligiga guvoh bo‘lish mumkin. Ya’ni, AQSHda ham huquq-tartibotni saqlash hamda profilaktika ishlarini olish borish uchun aholini jalb qilish holatlari keng rivojlangan. Bu erda ko‘ngililardan iborat bo‘lgan politsiya yordamchilari jamoatchilik instituti mavjud. Ular o‘z navbatida, skautchilar harakatining filiali hisoblanadi. Ko‘ngilli yordamchilar hududiy politsiyaning jamoatchilik bilan ishlash bo‘limi rahbarligida o‘zining faoliyatini olib boradi. Ko‘rinib turibdiki, rivojlangan mamlakatlarda fuqarolik jamiyati institutlari, jamoat birlashmalari, turli xil ijtimoiy harakatlar hamda huquqni muhofaza qilish organlari bilan tenglik prinsipi asosida hamkorlikni o‘rnatishga katta ahamiyat berilgan. Ushbu hamkorlik ikki tomonning manfaatiga ham to‘g‘ri kelishi tabiiy. Politsiya o‘ziga yuklatilgan jamoat tartibini saqlash va qonuniylikni mustahkamlash maqsadida qo‘shimcha sarmoya ajratmagan holatda o‘ziga yuklatilgan vazifalarning bir qismini fuqarolardan iborat turli xil jamoalar guruhlariga topshirishlari mumkin. Bu bilan, birinchidan, unga yuklatilgan ish hajmi yangilanish mumkin bo‘lsa, ikkinchidan, fuqarolar oldida ularga bo‘lgan ishonch, hurmat oshishiga sabab bo‘ladi.

O‘zbekiston Respublikasi qonunchiligida ham ana shu vazifa davlat organlarining huquqi emas, balki burchi deb mustahkamlansa, maqsadga muvofiq bo‘lard. Yaponiya aholi turar joylarida jamoat tartibi va xavfsizligini ta‘minlash politsiyaning quyi bo‘g‘inlari, politsiya post va punktlari tomonidan amalga oshiriladi. Mamlakatda jamoatchilik bilan hamkorlikni kuchaytirish politsiya faoliyatini takomillashtirishga xizmat qilishini yaxshi tushungan Yaponiya hukumati aholi turar jolarida politsiya post va punktlarini yo‘lga qo‘yishga alohida e‘tibor qaratgan.

AQSH tajribasidagi yana bir jihatga e‘tibor qaratsak. So‘nggi yillarda politsiyaga ko‘maklashish bo‘yicha murojaat qilingan ko‘ngilli fuqarolarga sheriflik bo‘linmalari tomonidan: jamoatchilik tuzilmalarining hudud xavfsizligini kuzatish klubi; jamoatchilik akademiyalari ko‘ngilli fuqarolari; patrulda ishtirok etuvchi ko‘ngillilar kabi dasturlar taklif etiladi. Shunday ko‘ngilli guruhlardan biri- dastlab Nyu-York metrosida tartibni saqlashda politsiyaga yordam berish maqsadida tashkil etilgan “Qo‘riqchi farishtalar” guruhi bo‘lib,

bugungi kunda mamlakatning 30 dan ortiq shaharlarida faoliyat yuritmoqda[5] Yevropa mamlakatlarida huquqni muhofaza qilish organlarining ommaviy axborot vositalari bilan aloqalariga (hamkorligiga), media maydondagi faoliyati, axborot almashish jarayonidagi faoliyati alohida diqqat markazida turadi. Ushbu Yevropa ittifoqi davlatlarida ommaviy axborot vositalari tom ma'noda to'rtinchi hokimiyatni namoyon etuvchi kuch bo'lib, inson huquqlarini ta'minlash borasida davlat organlariga, jumladan, huquqni muhofaza etish organlariga samarali ta'sir ko'rsatadi.

Xorijiy mamlakatlarning tajribasining tahlili shuni ko'rsatadiki, ularda davlat va fuqarolik jamiyati institutlarini hamkorligining tashkil etishning huquqiy asoslari ham mavjud. Germaniyaning kambag'allikni kamaytirish to'g'risidagi siyosiy hujjati hamkorlik va rivojlanish federal vazirligi tomonidan xalqaro yordam ko'rsatish sohasida faoliyat olib borayotgan Germaniya nohumat tashkilotlari bilan maslahatlashuvlar yakuniga va bu tashkilotlar tashabbusiga ko'ra qabul qilingan. Ijtimoiy hamkorlik Konsepsiyasi asosida Rossiya Federatsiyasi Ichki ishlar vazirligi 2009-yil 1-yanvarda "Ichki ishlar vazirligining Yagona axborot-kommunikatsiya tizimini joriy etish Dasturi"ni tasdiqlagan.

O'zbekiston Respublikasining "Davlat hokimiyati va boshqaruvi organlarining ochiqligi to'g'risida"gi, "Ijtimoiy sheriklik to'g'risida"gi, "Ichki ishlar organlari to'g'risida"gi qonunlarida ichki ishlar organlarining jamoatchilik bilan, shu jumladan ommaviy axborot vositalari bilan hamkorligining asosiy prinsiplari mustahkamlangan bo'lsa-da, ijtimoiy hamkorlikni amalga oshirish, uning samaradorligini ta'minlash borasida xorijiy mamlakatlarning amaliyoti va qonunchiligida mustahkamlangan yuqoridagi prinsiplarning ichidan ancha demokratik mazmundagilarini olib mamlakatimiz tegishli qonunchiligiga kiritish maqsadga muvofiq bo'ladi deb hisoblayman. Xorijiy mamlakatlar tajribasiga ko'ra, huquqni muhofaza qilish organlari bilan fuqarolik jamiyati institutlari o'rtasidagi ijtimoiy hamkorlik borasidagi barcha masalalarni ham ijobiy deb bo'lmaydi. Mazkur hamkorlikning darajasi, sifati va samarasini baholash mezonlari aniq belgilangan emas, bu masalalar hali ilmiy asosda to'la ishlab chiqilgan emas.

Uchinchi yondashuv, politsiyaning faoliyati bor holicha ko'rsatiladi. Bunda ushbu organlarning aholi bilan muloqoti tegishli hududda qonuniylikni mustahkamlash, fuqarolarning huquq va erkinliklarini ta'minlash, politsiyaning o'zining faoliyat tarzini yaxshilash imkonini berishi bilan tavsiflanadi. Bu ularning faoliyatiga ijobiy ta'sir etib, politsiya xodimlarining ijobiy obrazini yaratishga ko'maklashadi. Shuningdek, xorijiy mamlakatlarda huquqni muhofaza qiluvchi organlar (politsiya) faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratining bir qator shakllari rivojlangan va kundalik faoliyatda keng qo'llanilib kelinadi.

AQSHda politsiya faoliyatini nazorat qiladigan jamoatchilik nazorati "fuqarolik nazorati" deb nomlanib, to'rt usulda amalga oshiriladi. Fuqarolik nazorati Kengashi – eng mustaqil usul hisoblanib, bu kengash faqat fuqarolardan shakllantirilib, davlat idoralari vakillari jalb etilmaydi (Nevada, Las-Vegas shtatlari tajribasi). Kengash arizani ko'rib chiqish bilan, mustaqil tekshiruv o'tkazish va tavsiyalar ishlab chiqish bilan shug'ullanadi. Kengashga 20 kishi a'zo bo'lib, ular munitsipalitetdan tayinlanadi va ular mansabdor shaxs bo'lishlari mumkin emas. Fuqarolik nazoratining ikkinchi turi murojaatni ko'rib chiqish bo'yicha faoliyat ustidan nazorat. Bunda ariza va shikoyatlar dastavval davlat organi

tomonidan ko'rib chiqiladi va o'rganiladi (Oregon va Portlend shtatlari tajribasi), biroq fuqarolar tomonidan bevosita nazoratga olinadi. Tekshirish jarayonida esa, reviziya qo'mitasi tuzilib, ular shahar Kengashi a'zolaridan iborat bo'lib, ular ishni o'rganadilar, tavsiyalar beradilar, shunda davlat organi rahbari tomonidan qaror qabul qilinadi. Fuqarolik nazoratining uchinchi turi bu – appelyatsiya kengashi (Los-Anjeles va Kaliforniya shtatlari tajribasi).

Darhaqiqat, O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatining 2014-yil 10-apreldagi XIV yalpi majlisida ma'qullangan hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan imzolanib, 2014-yilning 17-aprelida matbuotda e'lon qilinib, kuchga kirgan "O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining ayrim moddalariga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida (32, 78, 93, 98, 103 va 117-moddalariga)"gi O'zbekiston Respublikasi Qonunining qabul qilinishi fuqarolarning davlat hokimiyati faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini amalga oshirishdagi rolini yanada kuchaytirish, hokimiyatlar bo'linishi konstitutsiyaviy prinsipini hayotga izchil tatbiq etish, hokimiyatlar o'rtasida o'zaro tiyib turish va manfaatlar muvozanatining samarali tizimini shakllantirish borasidagi izchil islohotlarni yanada chuqurlashtirishga qaratilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev Sh.M. Bilimli avlod-buyuk kelajakning, tadbirkor xalq-farovon hayotning, do'stona hamkorlik esa taraqqiyotning kafolatidir // Xalq so'zi, 2018-yil 8-dekabr.
2. Казаков С.О. Основные формы социального партнерства в России и Германия: сравнительно-правовой анализ. автореф. канд. юрид. наук. – М., 2015. – С. 22-23.
3. Kazakov S.O. Ko'rsatilgan asar. – B.23.
4. Morgan rod Newfurn Tim Future of Poliking – Oxford. 1997.
5. Маёров В.И. Организатсия деятельности по охране общественного поядке в США. 2003.-с.41.
6. О.политсии. Федеральный закон от 07.02.2011 г. 2011.
7. Зеленсев А.Б. Контрол за деятельностью исполнительной власти в зарубежных странах: Учебнойе пособийе. – М.: РУДН, 2002. – С.8.
8. Огнева Е.А. Общественный контрол в системе защиты прав и свобод человека и гражданина в Российской Федератсии: конституционно-правовойе исследование: дисс. ... канд. юрид. наук. – М.: РАНХиГС, 2015. – С.14